

<https://jas.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Applied Sociology

E-ISSN: 2322-343X

Vol. 36, Issue 3, No.99, 2025, pp 105-126

Received: 16.02.2025 Accepted: 12.05.2025

Research Paper

Exploring Scientific Outputs about Globalization: A Conceptual Framework Study

Saleh Rahimi*

Associate professor, Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Social Sciences, Razi University, Kermanshah, Iran
s.rahimi@razi.ac.ir

Faramarz Soheili

Associate professor, Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Educational Sciences, Payam-e Noor University, Tehran, Iran
f_soheili@pnu.ac.ir

Introduction

Bibliometric analysis is widely acknowledged as a robust and systematic approach for examining extensive scholarly literature. It serves as a vital tool for mapping the landscape of contemporary research across various academic fields. The increase in bibliometric studies over the past decade highlights their growing importance in evaluating the evolution and impact of scientific inquiry. Among these methods, co-word analysis emerges as a powerful technique for uncovering conceptual connections between ideas and themes within a discipline. By analyzing term co-occurrences, this approach revealed underlying thematic clusters, prevailing trends, and evolving patterns over time, providing a dynamic perspective for interpreting the intellectual structure of a research domain.

Materials & Methods

This study utilized bibliometric analysis to examine scholarly literature. Data were processed using VOSviewer, UCINET, and BibExcel software. The data were extracted from the Islamic World Science Citation Center (ISC) database using the keywords “globalization” or “globalisation”. Plain text files obtained from the ISC database were imported into BibExcel. Employing natural language processing techniques within this software, key terms (nouns or noun phrases) were extracted. A frequency threshold of 4 was established, meaning a term had to appear at least 4 times in the sample to be included in the bibliometric map. This threshold is recommended to effectively eliminate irrelevant terms. Following several processing steps, a symmetric matrix was created and converted into a correlation matrix. This matrix was then imported into VOSviewer, which assessed the strength of relationships between the remaining terms that met the threshold. The extracted data spanned 25 years (1999–2023) and included 1,281 documents containing 4,502 author keywords. After standardization, 2,169 unique keywords remained. By applying the threshold, a 162×162 matrix was generated with diagonal cell values set to zero.

Cluster analysis was conducted using the K-means method in VOSviewer.

Discussion of Results & Conclusion

The terms “globalization”, “Iran”, and “cultural globalization” ranked first to third with frequencies of 703, 54, and 45, respectively. The keyword “globalization” with 703 occurrences emerged as the central concept within the research domain.

Cluster analysis in VOSviewer identified 11 clusters related to globalization concepts:

1. Globalization and economy
2. Geopolitics of globalization
3. Glocalization
4. Globalization and anti-globalization
5. Globalization and transnationalization
6. Cultural globalization
7. Globalization of education
8. Globalization and national security
9. Globalization and identity
10. Globalization and geoculture
11. Globalization and urban environment

* Corresponding author

Rahimi, S., & Soheili, F. (2025). Exploring scientific outputs about globalization: A conceptual framework study. *Journal of Applied Sociology*, 36(3), 105-126. <https://doi.org/10.22108/jas.2025.144379.2609>

Using UCInet, centrality and density scores were calculated for each cluster, resulting in a strategic diagram. The origin of the diagram was set at the mean centrality (7.14) and density (0.541). Notably, Cluster 7 (globalization of education) exhibited the highest centrality (18.857) and density (1.451), indicating strong internal and external conceptual linkages. First Quadrant (High Density/Centrality): Clusters 6 (cultural globalization) and 7 (globalization of education) represented core themes characterized by high cohesion and centrality, demonstrating extensive interconnections with other aspects of globalization. Second Quadrant (High Density, Lower Centrality): Clusters 9 (globalization and identity) and 10 (globalization and geoculture) were specialized subfields that exhibited cohesion but had limited influence on broader research trends. Third Quadrant (Low Density/Centrality): Clusters 2 (geopolitics), 3 (glocalization), 4 (anti-globalization), 5 (transnationalization), 8 (national security), and 11 (urban environment) consisted of emerging or

declining topics with underdeveloped connections. Fourth Quadrant (Low Density, High Potential): Cluster 1 (globalization and economy) showed low centrality but high potential for future growth, reflecting globalization impact on national and international economies through concepts like economic growth and the KOF Globalization Index.

This study underscored globalization as an interdisciplinary topic that spans foundational concepts and specialized applications. Researchers are encouraged to investigate the emerging areas identified in the third quadrant: geopolitics of globalization, glocalization, anti-globalization, transnationalization, national security, and urban environment. Although currently underdeveloped, these themes hold significant potential for shaping future scholarly discourse.

Keywords: Globalization, Glocalization, Geopolitics of Globalization, Geoculture of Globalization, ISC Database

مقاله پژوهشی

آنچه برون‌دادهای علمی دربارهٔ جهانی شدن می‌گویند: مطالعه چارچوب مفهومی

صالح رحیمی* ، دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران

s.rahimi@razi.ac.ir

فرامرز سهیلی، دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران

f_soheili@pnu.ac.ir

چکیده

هدف: درک روندهای حوزه جهانی شدن در پایگاه استنادی پایش علم و فناوری جهان اسلام بین سال‌های (۱۴۰۲-۱۳۷۸) و شناسایی زیرحوزه‌ها و ابعاد مهم مفهوم جهانی شدن است. روش‌شناسی: این پژوهش با بهره‌گیری از فنون علم‌سنجی و تحلیل هم‌رخدادی واژگان انجام شده است. تعداد ۱۲۸۱ مدرک از پایگاه آی اس سی استخراج شد تا روند پژوهش‌های مرتبط با جهانی شدن را شناسایی کند. تحلیل خوشه‌ای و نمودار راهبردی برای ترسیم ساختار مفهومی پژوهش‌ها و شناسایی زیرحوزه‌ها و روابط بین آنها در این حوزه به کار گرفته شده است. برای پردازش و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای بیب اکسل، یو سی آی نت و وس ویور استفاده شده است، یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد که مفهوم جهانی شدن با فراوانی ۰۷۰۳، ایران با فراوانی ۰۵۴ و جهانی شدن فرهنگ با فراوانی ۰۴۵ بالاترین تکرار را به خود اختصاص داده‌اند. به‌طورکلی مفاهیم مرتبط با جهانی شدن فرهنگ، هویت و هویت ملی از تکرار بیشتری برخوردار هستند. و این نشان‌دهنده آن است که این موارد، مفاهیم محوری در متون حوزه پژوهشی هستند. یافته‌های حاصل از تحلیل خوشه‌ای در حوزه جهانی شدن نشان داد که تعداد یازده خوشه وجود دارد؛ از جمله: جهانی شدن و اقتصاد (۱)، ژئوپلیتیک جهانی شدن (۲)، جهانی-محلی شدن (گلوکالیزیشن) (۳)، جهانی شدن و ضدجهانی شدن (۴)، جهانی شدن و فراملی شدن (۵)، جهانی شدن فرهنگ (۶)، جهانی شدن آموزش (۷)، جهانی شدن و امنیت ملی (۸)، جهانی شدن و هویت (۹)، جهانی شدن و ژئوکالچر (۱۰)، جهانی شدن و محیط شهری (۱۱). با تحلیل محتوای مقالات، موضوعات نوظهور در حوزه جهانی شدن شناسایی شدند. نتایج: تحلیل محتوای مقالات نشان داد که حوزه جهانی شدن به تدریج از مفاهیم بنیادین به سمت موضوعات پیچیده‌تر و بین‌رشته‌ای گرایش یافته است. یافته‌ها می‌تواند مسیر پژوهش‌های آتی را روشن سازد. نتایج همچنین نشان داد که خوشه‌های جهانی محلی شدن (گلوکالیزیشن)، جهانی شدن و امنیت ملی و جهانی شدن و محیط شهری به‌عنوان موضوعات نوظهور در نظر گرفته می‌شوند.

واژه‌های کلیدی: جهانی شدن، گلوکالیزیشن، ژئوپلیتیک جهانی شدن، جهانی شدن و ژئوکالچر، پایگاه آی‌اس‌سی

* نویسنده مسؤول:

رحیمی، صالح و سهیلی، فرامرز. (۱۴۰۴). آنچه برون‌دادهای علمی در مورد جهانی شدن می‌گویند: مطالعه چارچوب مفهومی، جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۶(۳)، ۱۰۵-۱۲۶.

<https://doi.org/10.22108/jas.2025.144379.2609>

مقدمه و بیان مسئله

در دهه ۱۹۸۰ و بعد از آن، کشورهای سکولار-لیبرال رویکرد فرجام‌شناختی^۱ به مدرنیته اتخاذ کردند و در آن تلاش داشتند تا هستی‌شناسی محلی خود را به مقیاس جهانی گسترش دهند؛ در نتیجه، جهانی‌شدن با مفاهیمی مانند دموکراتیزاسیون، لیبرالیسم و ایدئولوژی‌های مرتبط همراه شد (Yaqoub et al., 2023). مفهوم جهانی‌شدن از اواسط دهه ۱۹۸۰ متداول شد و به‌عنوان فرایندی پیچیده و چندوجهی به افزایش تعاملات و وابستگی متقابل بین کشورها در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و فناوری اشاره دارد. این پدیده که با پیشرفت‌های فناوری‌های ارتباطی و حمل‌ونقل شتاب گرفته، تأثیرات عمیقی بر جوامع بشری گذاشته و دنیای ما را به دهکده‌ای جهانی تبدیل کرده است. از گسترش تجارت بین‌المللی و جریان سرمایه گرفته تا تبادل فرهنگی و مهاجرت، جهانی‌شدن بر جنبه‌های گوناگون زندگی انسان‌ها تأثیر گذاشته است. در دهه‌های اخیر، شاهد حجم فراوانی از پژوهش‌ها در زمینه جهانی‌شدن بوده‌ایم که ابعاد مختلف این پدیده، پیامدها و چالش‌های آن را بررسی کرده‌اند؛ با این حال، گستردگی و پیچیدگی این حوزه، بررسی جامع و سیستماتیک روندهای پژوهشی را ضروری می‌سازد تا بتوان تصویر واضح‌تری از وضعیت فعلی و مسیرهای آینده این حوزه ترسیم کرد. مطالعات جهانی‌شدن^۲ چارچوبی نظری و تحلیلی برای درک تعاملات پیچیده بین عوامل جهانی و محلی در شکل‌دهی دنیای معاصر ارائه می‌دهد و قابلیت ارائه بینش‌های ارزشمند در زمینه‌های مختلف مطالعاتی را داراست.

تحلیل هم‌واژگانی^۳ به‌عنوان روشی کمی، امکان بررسی روابط بین مفاهیم و موضوعات مختلف در حوزه‌ای علمی را فراهم می‌کند. این روش با تحلیل هم‌رخدادی واژگان قادر است خوشه‌های موضوعی، روندهای غالب و تغییرات در طول زمان را شناسایی کند.

جهانی‌شدن به‌عنوان پدیده‌ای چندوجهی، ساختارهای جوامع را دگرگون ساخته است؛ اما پراکندگی موضوعی و

پیچیدگی مفاهیم مرتبط، تحلیل نظام‌مند روندهای پژوهشی را ضروری می‌کند. این پژوهش با تمرکز بر تولیدات علمی پایگاه آی اس سی، به‌منظور ترسیم نقشه‌ای جامع از خوشه‌های مفهومی، سیر تحول مفاهیم حوزه را ترسیم می‌کند. استفاده از روش تحلیل هم‌واژگانی، نه تنها خلأ و موضوعات نوظهور را آشکار می‌سازد، بلکه به سیاست‌گذاری همسو با ارزش‌های فرهنگی-علمی در داخل کشور کمک می‌کند و مسیر پژوهش‌های آتی را در مواجهه با پیچیدگی‌های جهانی‌شدن روشن می‌سازد.

با وجود حجم انبوه مطالعات در این حوزه، فقدان نقشه‌ای جامع از خوشه‌های موضوعی، سیر تحول مفاهیم و موضوعات نوظهور با تمرکز بر پایگاه آی اس سی محسوس است. این خلأ مانع از درک جهت‌گیری پژوهش‌های داخلی در تعامل با گفتمان جهانی و شناسایی نقاط قوت یا ضعف آنها می‌شود. هدف این پژوهش، شناسایی ساختار دانش این حوزه و کشف شکاف‌های پژوهشی و جهت‌دهی به مطالعات آتی باتوجه‌به ضرورت همسویی با ارزش‌های فرهنگی-علمی است.

در این میان، تحلیل هم‌واژگانی به‌مثابه ابزاری کارآمد در شناسایی الگوهای معنایی در متون علمی عمل می‌کند. این روش با کشف هم‌رخدادی واژگان کلیدی، امکان استخراج خوشه‌های موضوعی، شناسایی ارتباطات بین‌رشته‌ای و پیش‌بینی روندهای آتی را فراهم می‌سازد؛ برای نمونه، در حوزه جهانی‌شدن، کاربرد این روش می‌تواند تقابل گفتمان‌هایی مانند جهانی‌شدن فرهنگ و ضدجهانی‌شدن یا همپوشانی مفاهیمی مانند ژئوپلیتیک و امنیت ملی را آشکار کند. تحلیل هم‌واژگانی با تمرکز بر هم‌رخدادی واژگان در مدارک علمی، امکان کشف شبکه‌های معنایی را فراهم می‌کند. این روش قادر است سیر تحول مفاهیم را در بازه‌های زمانی مشخص ردیابی کند؛ برای نمونه، کاهش تدریجی توجه به جهانی‌شدن اقتصادی و افزایش تمرکز بر گلوکالیزیشن در سال‌های اخیر می‌تواند نشان‌دهنده تغییر پارادایم‌های پژوهشی در پاسخ به چالش‌های محلی‌سازی باشد. همچنین، تحلیل هم‌واژگانی با شناسایی واژگان پرتکرار نوظهور (مانند هویت دیجیتال یا جهانی‌شدن سلامت)، به‌عنوان ابزاری پیش‌نگر در

¹ Teleological

² Globalization

³ Co-word analysis

ابعاد از حد متوسط بالاتر است و کتابخانه‌ها ظرفیت مناسبی برای هماهنگی با این فرایند دارند. شاه‌آبادی و همکاران (۱۴۰۰) تأثیر شاخص جهانی شدن و نوآوری را بر پیچیدگی اقتصادی بررسی کردند. نتایج این مطالعه حاکی از تأثیر مثبت و معنادار جهانی شدن و نوآوری بر پیچیدگی اقتصادی بود. همچنین، متغیرهای حکمرانی خوب، سرمایه انسانی و توسعه مالی، تأثیر مثبت و معنادار و فراوانی منابع طبیعی تأثیر منفی و غیرمعنادار بر پیچیدگی اقتصادی در کشورهای مطالعه شده داشتند. رحمتی و همکاران (۱۴۰۲)، با رویکرد جامعه‌شناختی تأثیر جهانی شدن را بر گرایش‌های قومی در استان ایلام بررسی کردند. نتایج این پژوهش نشان داد که بین جهانی شدن و گرایش‌های قومی رابطه معناداری وجود دارد. همچنین، بین سبک زندگی و گرایش‌های قومی رابطه مثبت معناداری مشاهده شد؛ به این معنا که ورود جوامع سنتی مانند استان ایلام به دنیای مدرن، باعث کاهش احساس تعلق و وابستگی قومی در آنها شده است.

بهرمن^۱ (۲۰۰۸) جهانی شدن را به‌عنوان یکپارچگی اقتصادی جهانی معرفی می‌کند که با وجود تبلیغ مزایای آن، موانع پذیرش و پیامدهای منفی‌اش کمتر بررسی شده‌اند. وی بر لزوم توجه به جنبه‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جهانی شدن و سیاست‌های لازم برای کاهش تعارضات تأکید می‌کند و آشتی میان سیستم‌های مبتنی بر روابط و بازار را ضروری می‌داند. مطالعه بروملی^۲ (۲۰۱۰) تحلیلی مقایسه‌ای از تأثیرات جنسیتی و طبقاتی جهانی شدن بر کارگران در رده‌های مختلف ارائه می‌دهد. یافته‌های وی نشان داد که جهانی شدن به منافع مشابهی برای زنان و مردان با توجه به استقلال و تصمیم‌گیری در محل کار منجر می‌شود؛ اما بسته به طبقه به‌طورمتمايز قاب‌بندی می‌شوند. جهانی شدن جنسیتی است؛ زیرا مزیت استقلال اقتصادی را برای زنان فراهم می‌کند؛ با این حال، زنان در سطوح مختلف و جاهت شغلی، فرایند جهانی شدن را به شیوه‌های متفاوتی تجربه می‌کنند. وی نتیجه می‌گیرد که جهانی شدن منجر به تنش در داخل شرکت در

شناسایی زمینه‌های پژوهشی آینده عمل می‌کند. این ویژگی به‌خصوص در حوزه جهانی شدن که ذاتاً پویا و متأثر از تحولات فناورانه است، از اهمیت راهبردی برخوردار است.

پرسش‌های پژوهش

۱. ساختار مفهومی پژوهش‌های جهانی شدن در آی اس سی براساس تحلیل خوشه‌ای چگونه است؟
۲. وضعیت تکامل مطالعات جهانی شدن در آی اس سی براساس نمودار راهبردی چگونه است؟

مرور پیشینه‌های پژوهش

تحلیل هم‌واژگانی در بسیاری از حوزه‌ها به کار رفته است؛ از قبیل مهندسی دانش (Liu & Liu, 2019)، سواد اطلاعاتی (Li et al., 2021)، سواد مالی (Shollapur et al., 2023)، سواد دیجیتال (Park et al., 2021)، سازمان‌دهی دانش (دانش و نعمت‌الهی، ۱۳۹۹؛ دانش، ۱۳۹۹)، فناوری اطلاعات (خاصه و همکاران، ۱۴۰۳)، سردردهای ضربان‌دار (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۹)، مطالعات آموزش عالی ایران (رحیمی و همکاران، ۱۴۰۰) و سواد (رحیمی و همکاران، ۱۴۰۳)، تصمیم‌گیری (رحیمی و همکاران، ۱۴۰۳) و اقتصاد مقاومتی (رحیمی و سهیلی، ۱۴۰۴).

پژوهش‌های متعددی درباره ابعاد مختلف جهانی شدن و پدیده‌های مرتبط با آن انجام شده است؛ از جمله پژوهش دانش و همکاران (۱۳۹۲) نشان داد که جهانی شدن با ایجاد شبکه‌های دانشی فراملی و استانداردسازی معیارهای سنجش، از یک سو موجب رشد کمی و کیفی شاخص‌های علمی شده و از سوی دیگر، چالش‌هایی نظیر یکنواخت‌سازی فرهنگی و نادیده گرفتن تفاوت‌های بومی در ارزیابی‌های علمی را به همراه داشته است. درودی و فیروزآبادی (۱۴۰۰) سیاست‌گذاری اطلاعاتی کتابخانه‌های عمومی را در ابعاد اقتصادی، سیاسی و فرهنگی در فرایند جهانی شدن بررسی کردند. یافته‌های آنان نشان داد که جهانی شدن پدیده‌ای چندبُعدی است که بر ابعاد مختلف زندگی بشر تأثیر می‌گذارد و در سه بُعد اصلی اقتصادی، سیاسی و فرهنگی قابل بررسی است. این پژوهش نشان داد که تأثیر جهانی شدن در تمامی

¹ Behrman

² Brumley

خاص خود توسعه دهند. رول^۶ و همکاران (2024) در پژوهشی، میزان تأثیر جهانی شدن و هریک از سه مؤلفه آن (اقتصادی، اجتماعی و سیاسی) را بر نابرابری اقتصادی مبتنی بر جنسیت بررسی کردند. یافته‌ها رابطه مثبتی بین جهانی شدن و احتمال نسبی مشارکت زنان در نیروی کار نشان می‌دهد. همچنین رابطه منفی بین جهانی شدن و احتمال دستیابی زنان به مشاغل مدیریتی و حرفه‌ای پرسود وجود دارد و جهانی شدن اجتماعی برای نابرابری جنسیتی در بازار کار از جهانی شدن اقتصادی یا سیاسی مهم‌تر است. گارگ و سوشیل^۷ (2024) در پژوهشی تأثیر جهانی شدن را بر جنبه‌های مختلف عملکرد بازار نوظهوری مانند هند بررسی کردند. یافته‌ها نشان داد که جهانی شدن تقریباً به نفع هر جنبه‌ای از عملکرد اقتصاد هند بوده است. هند از جهانی شدن در سطح ملی، صنعتی و شرکتی بهره‌مند شده است.

مطالعات انجام‌شده نشان می‌دهند که جهانی شدن پدیده‌ای چندوجهی و پیچیده با تأثیرات گسترده و متنوع بر ابعاد مختلف زندگی بشر از جمله اقتصاد، سیاست، فرهنگ، امنیت انرژی، نابرابری جنسیتی و عملکرد بازارها است. در مجموع می‌توان گفت که جهانی شدن نه نیروی صرفاً مثبت و نه صرفاً منفی است، بلکه مجموعه‌ای از فرصت‌ها و چالش‌ها را به همراه دارد و بسته به شرایط و زمینه‌های مختلف، تأثیرات متفاوتی بر جوامع و افراد می‌گذارد؛ بنابراین، رویکردی جامع و انتقادی که به ابعاد مختلف و تأثیرات متضاد جهانی شدن توجه داشته باشد، برای درک بهتر این پدیده ضروری است.

پژوهش حاضر در مقایسه با مطالعات پیشین، از چند منظر خلأهای موجود را پوشش می‌دهد و به دانش موجود در حوزه جهانی شدن می‌افزاید. ابتدا آنکه درحالی که پژوهش‌های پیشین عمدتاً بر ابعاد خاصی از جهانی شدن (اقتصادی، سیاسی، فرهنگی) یا پیامدهای آن در حوزه‌های محدودی مانند کتابخانه‌ها، پیچیدگی اقتصادی یا گرایش‌های قومی متمرکز بودند، این مطالعه با رویکردی کل‌نگر و با استفاده از تحلیل هم‌رخدادی واژگان و ترسیم نقشه‌های مفهومی، یازده

چگونگی ادغام کارگران زن به طریقی معنادارتر می‌شود. ویزن و اسلانگن^۱ (2012) در پژوهشی تأثیرات منفی جهانی شدن را بررسی کردند که شرکت‌های چندملیتی اروپایی با آنها مواجه می‌شوند. آنان اظهار داشتند که به جنبه‌های نادیده‌گرفته‌شده اما مهم (جنبه تاریک جهانی شدن) توجه کرده‌اند که شرکت‌های چندملیتی اروپایی با آنها مواجه هستند و نتیجه گرفتند که جهانی شدن مانند شمشیری دو لبه عمل می‌کند و نه تنها فرصت‌هایی برای شرکت‌های چندملیتی اروپایی فراهم کرده است، بلکه آنها را با تهدیدهای جدید و مهم نیز مواجه کرده است. یعقوب^۲ و همکاران (2023) با استفاده از تکنیک‌های کتاب‌سنجی، تحلیلی جامع از سه دهه پژوهش در زمینه جهانی-محلی سازی^۳ ارائه دادند. هدف پژوهش، ارائه دیدگاهی درباره وضعیت کنونی و جهت‌گیری‌های پژوهشی آینده در این حوزه بود. پژوهشگران موضوعات کلیدی، روندهای انتشار و طراحی‌های روش‌شناختی مرتبط با جهانی-محلی سازی و شبکه‌های همکاری را شناسایی کردند و نشان دادند که شبکه‌های همکاری جهانی و محلی در ترویج جهانی-محلی سازی در پژوهش‌های علمی نقش مهمی دارند. تحلیل شبکه هم‌رخدادی نشان داد که گره‌های مرکزی در این مجموعه، جهانی شدن و جهانی-محلی سازی هستند. آکوستا^۴ (2024) در مطالعه‌ای، تأثیر جهانی شدن و زیرابعد آن بر ریسک امنیت انرژی برای کشورهای عضو سازمان توسعه و همکاری اقتصادی^۵ را تحلیل کرد. نتایج این تحلیل نشان داد که جهانی شدن اقتصادی، سیاسی و کلی، ریسک امنیت انرژی را افزایش می‌دهد؛ درحالی‌که جهانی شدن اجتماعی از نظر آماری نقش معناداری ندارد. همچنین، تفاوت‌های درخور توجهی در جهت، اهمیت و اندازه ضریب رابطه بین کشورها وجود دارد. این یافته‌ها نشان می‌دهد که اثرات جهانی شدن بر ریسک‌های امنیت انرژی در کشورهای مختلف، متفاوت است؛ بنابراین، کشورها باید سیاست‌هایی برای به حداقل رساندن ریسک‌های امنیت انرژی با در نظر گرفتن ویژگی‌های

¹ Wijen & Slangen

² Yaqoub

³ Glocalization

⁴ Akusta

⁵ Organization for Economic Co-operation and Development

⁶ Roll

⁷ Garg & Sushil

این کار و طی یکسری مراحل و دستورهای مختلف در نرم‌افزار، ماتریسی متقارن ایجاد شد. سپس با فراخوانی این ماتریس در نرم‌افزار یوسی‌آی‌نت، ماتریس همبستگی ایجاد شد. در ادامه، این ماتریس با استفاده از نرم‌افزار وس‌ویور فراخوانی شد. این نرم‌افزار قدرت ارتباط بین اصطلاحات باقی‌مانده را اندازه‌گیری می‌کند که با آستانه تعیین شده مطابقت دارند. قدرت ارتباط بین دو اصطلاح، معیاری از شباهت اصطلاحات است که نشان می‌دهد این دو اصطلاح تا چه اندازه با هم در مقایسه با سایر اصطلاحات در نمونه رکوردها هم‌زمان ظاهر می‌شوند (Van Eck & Waltman, 2010; 2009).

داده‌های استخراج شده طی ۲۵ سال گذشته از ۱۳۷۸ تا ۱۴۰۲ شامل ۱۲۸۱ مدرک بود. در این مدارک تعداد ۴۵۰۲ کلیدواژه توسط نویسندگان استفاده شده است. پس از استخراج کلیدواژه‌ها، یکدست‌سازی و استانداردسازی مفاهیم صورت گرفت. بعد از استانداردسازی کلیدواژه‌ها تعداد ۲۱۶۹ واژه منحصربه‌فرد باقی ماند. با انتخاب نقطهٔ برش، ماتریس ۱۶۲ در ۱۶۲ ایجاد شد. ارزش سلول‌های مورب ماتریس برابر صفر در نظر گرفته شد. برای ترسیم نقشه از روش تحلیل خوشه‌ای با روش کی‌مینز^۵ در نرم‌افزار وس‌ویور استفاده شد.

یافته‌ها

نتایج حاصل از تحلیل داده‌های مرتبط با جهانی شدن نشان می‌دهد که در مجموع ۱۲۸۱ مدرک منتشر شده است که در عنوان آنها کلمهٔ جهانی شدن یا جهانی‌سازی وجود دارد. تعداد مفاهیم و کلیدواژه‌های منحصربه‌فرد در این پژوهش، معادل ۲۱۶۹ واژه بود. توزیع فراوانی مفاهیم پرتکرار در دورهٔ بررسی شده در جدول (۱) نمایش داده شده است.

خوشهٔ موضوعی را شناسایی کرده است که طیف وسیعی از زیرحوزه‌ها از جمله ژئوپلیتیک، امنیت ملی، محیط شهری و تعامل جهانی-محلی (گلوکالیزیشن) را دربرمی‌گیرد. این جامعیت، امکان درک ارتباطات پنهان و تکامل موضوعی بین حوزه‌های به‌ظاهر مجزا را فراهم می‌کند. همچنین، درحالی‌که برخی مطالعات بین‌المللی (Yaqoub et al., 2023) نیز از روش‌های کتاب‌سنجی استفاده کرده‌اند، تمرکز این پژوهش بر پایگاه داده‌های بومی (آی اس سی) و بازهٔ زمانی ۲۴ ساله (۱۳۷۸-۱۴۰۲) امکان رصد روند پژوهشی در داخل کشور و شناسایی سوگیری‌های موضوعی خاص این زمینهٔ جغرافیایی-فرهنگی را ممکن ساخته است.

روش پژوهش

نوع پژوهش حاضر کاربردی است و با استفاده از روش علم‌سنجی انجام شده است. به‌منظور پردازش و تحلیل داده‌های استخراج‌شده از نرم‌افزارهای وس‌ویور^۱، یوسی‌آی‌نت^۲ و بیباکسل^۳ استفاده شد. داده‌های این پژوهش از پایگاه نمایهٔ استنادی علوم ایران استخراج شد. بازهٔ زمانی ۱۵ ساله (۱۳۸۷-۱۴۰۲) برای انتخاب داده‌ها انتخاب شد. با استفاده از کلیدواژه‌های جهانی شدن یا^۴ جهانی‌سازی و جست‌وجو در فیلد عنوان داده‌ها استخراج و در تحلیل نهایی فقط به منابع فارسی محدود شد.

در این پژوهش فایل‌های متنی سادهٔ استخراج‌شده از پایگاه استنادی علوم جهان اسلام به نرم‌افزار بیباکسل فراخوانی شد. با استفاده از این نرم‌افزار و فنون پردازش زبان طبیعی آن، اصطلاحات کلیدی (اسم‌ها یا عبارات اسمی) از کلیدواژه‌ها استخراج شد. سپس آستانهٔ برش اصطلاحات بر روی عدد ۴ تعریف شد؛ یعنی حداقل تعداد دفعاتی که یک اصطلاح باید در نمونه ذکر شود تا در نقشهٔ علمی نمایش داده شود؛ زیرا این مقدار به‌عنوان عددی مطلوب برای حذف مؤثر اصطلاحات اشتباه یا بی‌اهمیت توصیه شده است. بعد از انجام

¹ VOSviewer

² Ucinet

³ Bibexcel

⁴ OR

⁵ K-means

جدول ۱- بیست مفهوم پرتکرار به ترتیب فراوانی

Table 1- Twenty most frequently used concepts in the globalization field

شماره	مفهوم	فراوانی	شماره	مفهوم	فراوانی
۱	جهانی شدن	۷۰۳	۱۱	منطقه‌گرایی	۲۰
۲	ایران	۵۴	۱۲	حقوق بشر	۱۹
۳	جهانی شدن فرهنگ	۴۵	۱۳	شاخص جهانی شدن کی‌اواف ^۱	۱۹
۴	فرهنگ	۴۴	۱۴	سبک زندگی	۱۹
۵	هویت	۴۱	۱۵	آموزش عالی	۱۹
۶	جهانی شدن اقتصاد	۳۵	۱۶	رشد اقتصادی	۱۸
۷	هویت ملی	۳۵	۱۷	راهبرد	۱۷
۸	فناوری اطلاعات و ارتباطات	۲۶	۱۸	کشورهای درحال توسعه	۱۷
۹	توسعه	۲۴	۱۹	گفتمان	۱۶
۱۰	اسلام	۲۰	۲۰	رسانه	۱۶

۱- واژه KOF (schungsstelle for Konjunktur)، عنوان مؤسسه‌ای اقتصادی در سوئیس است که در قسمت فدرال تکنولوژی دانشگاه ETH در گروه‌های مدیریت، فناوری و اقتصاد فعالیت می‌کند. شاخص جهانی شدن kof نیز سالانه از سوی این مؤسسه منتشر می‌شود.

مفاهیم محوری در متون حوزه پژوهشی است؛ علاوه بر مفاهیم پرتکرار که در بالا ذکر شد، جدول (۲) نمایانگر زوج‌های هم‌رخدادی پرتکرار در بازه زمانی بررسی شده است. داده‌های مندرج در جدول (۲) مفاهیمی را نشان می‌دهد که بالاترین هم‌رخدادی با هم دارند. این مفاهیم به صورت هم‌زمان در دو مدرک نمایان بوده‌اند.

از تعداد ۱۲۸۱ مدرک بررسی شده، ۴۵۰۲ کلیدواژه شناسایی شدند. پس از تحلیل و یکدست‌سازی مفاهیم تعداد ۲۱۶۹ کلیدواژه منحصر به فرد باقی ماند؛ مفاهیمی که فراوانی آن ۱۶ و بیشتر است، در جدول (۱) نمایش داده شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود مفاهیم مرتبط با جهانی شدن فرهنگ، فرهنگ، هویت و هویت ملی از تکرار بیشتری برخوردار هستند. و این نشان‌دهنده آن است که این موارد،

جدول ۲- زوج‌های پرتکرار کلیدواژه‌های جهانی شدن به ترتیب فراوانی طی دوره بررسی شده

Table 2- Frequent co-occurring pairs of globalization keywords

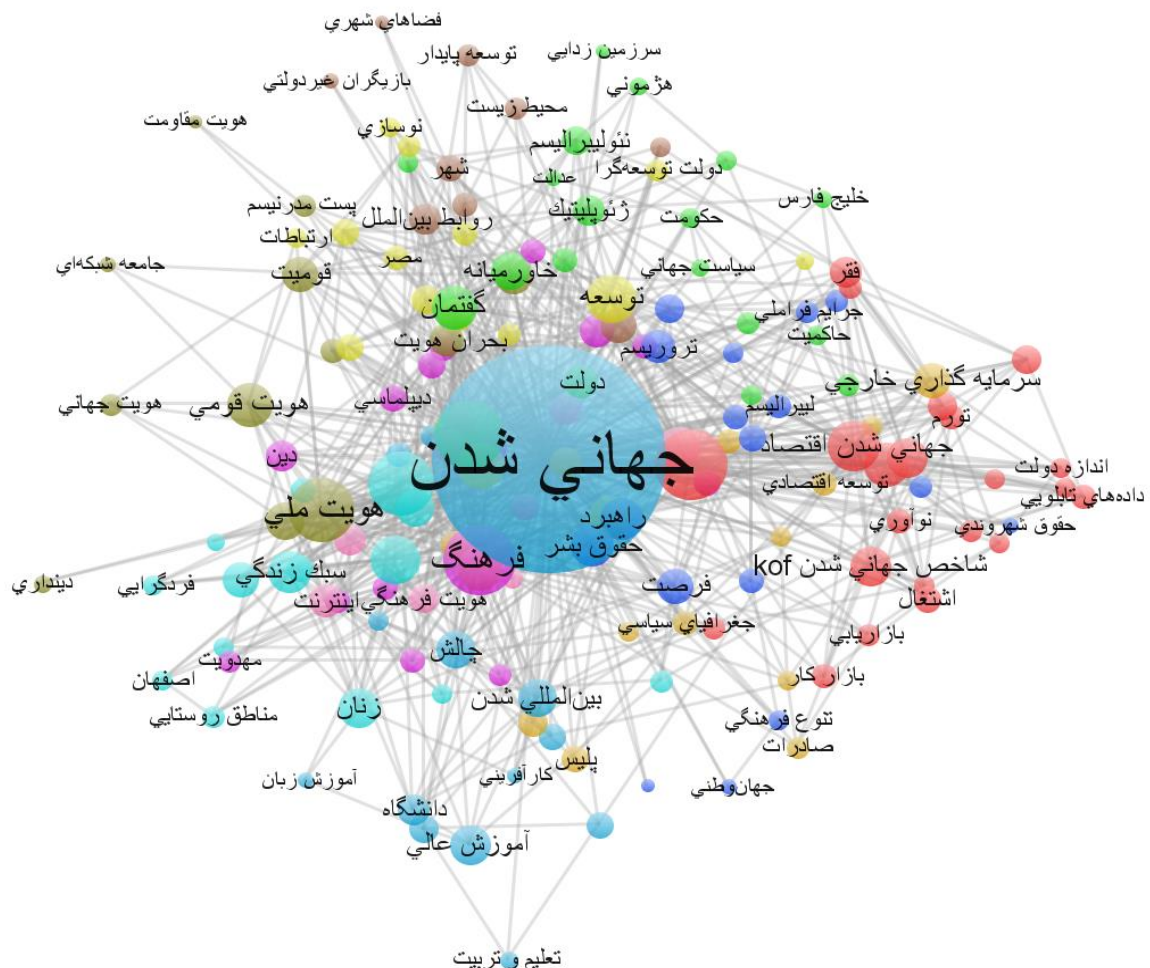
ردیف	هم‌رخدادی	فراوانی	ردیف	هم‌رخدادی	فراوانی
۱	جهانی شدن	۳۸	۱۲	جهانی شدن	۱۶
۲	فرهنگ	۳۷	۱۳	حقوق بشر	۱۶
۳	هویت	۳۴	۱۴	راهبرد	۱۴
۴	هویت ملی	۲۹	۱۵	جهانی شدن	۱۳
۵	جهانی شدن	۱۸	۱۶	چالش	۱۳
۶	منطقه‌گرایی	۱۷	۱۷	جهانی شدن	۱۲
۷	گفتمان	۱۶	۱۸	هویت قومی	۱۲
۸	فناوری اطلاعات و ارتباطات	۱۶	۱۹	خاورمیانه	۱۲
۹	رشد اقتصادی	۱۶	۲۰	زنان	۱۲
۱۰	جهانی شدن	۱۶	۲۱	کشورهای درحال توسعه	۱۲

بازۀ زمانی بررسی شده در یازده خوشه قرار می‌گیرند. نتایج حاصل از شکل (۱) نقشه هم‌رخدادی واژگان نشان می‌دهد که مفاهیم جهانی شدن در یازده خوشه عبارت‌اند از: جهانی شدن و اقتصاد (۱)، ژئوپلیتیک جهانی شدن (۲)، جهانی محلی شدن (گلوکالیزیشن) (۳)، جهانی شدن و ضدجهانی شدن (۴)، جهانی شدن و فراملی شدن (۵)، جهانی شدن فرهنگ (۶)، جهانی شدن آموزش (۷)، جهانی شدن و امنیت ملی (۸)، جهانی شدن و هویت (۹)، جهانی شدن و ژئوکالچر (۱۰)، جهانی شدن و محیط شهری (۱۱).

با نگاهی به جدول (۲) درمی‌یابیم که زوج‌های هم‌رخدادی جهانی شدن-ایران، فرهنگ-جهانی شدن و هویت-جهانی شدن دارای بیشترین هم‌رخدادی در این بازۀ زمانی هستند. به‌طورکلی، می‌توان گفت مفهوم جهانی شدن در ترکیب با مفاهیم متعدد استفاده می‌شود.

خوشه‌بندی مفاهیم جهانی شدن براساس تحلیل خوشه‌ای

به‌منظور مشخص شدن تعداد خوشه‌ها از بخش تحلیل خوشه‌ای نرم‌افزار وس‌ویور استفاده شد که تصاویر آن در شکل (۱) و جدول (۳) نمایش داده شده است. همان‌طوری که در این تصویر مشخص است، مفاهیم حوزه جهانی شدن در

شکل ۱- نقشه هم‌واژگانی مدارک حوزه جهانی شدن

Fig 1- Co-word map of documents

در جدول ۳، نام خوشه‌ها و زیرشاخه‌های مهم آنها همراه با وزن هر زیرشاخه نمایش داده شده است.

جدول ۳- اسامی خوشه‌ها و زیرشاخه‌های حوزه جهانی شدن

Table 3- Clusters and sub-branches names.

وزن	مفاهیم مهم	نام خوشه	شماره خوشه	وزن	مفاهیم مهم	نام خوشه	شماره خوشه	
۱۹۶	هویت	جهانی شدن و اقتصاد	۲	۲۰۶	ایران	جهانی شدن و اقتصاد	۱	
۸۰	گفتمان			جهانی شدن اقتصاد	۱۱۲			کشورهای درحال توسعه
۵۸	خاورمیانه			رشد اقتصادی	۸۲			شاخص جهانی شدن kof
۴۶	دولت			فقر	۶۸			آزادسازی اقتصادی
۴۲	ژئوپلیتیک			توزیع درآمد	۶۶			اشتغال
۳۴	نئولیبرالیسم			بازار کار	۴۰			تورم
۲۶	داعش			داده‌های تابلویی	۳۸			نوآوری
۲۴	تجارت			بازاریابی	۳۸			توسعه مالی
۲۲	شرکت‌های چندملیتی			فناوری	۳۰			کشورهای توسعه یافته
۲۰	نظام جهانی			اندازه دولت	۲۴			نابرابری درآمدی
۱۸	حاکمیت			جهانی شدن سیاسی	۲۴			جهانی شدن مالی
۱۸	حکومت			داده‌های پانل	۲۴			حقوق بشر
۱۸	سازمان‌های بین‌المللی			تهدید	۲۴			فرصت
۱۶	اقتصاد سیاسی بین‌المللی			فرصت	۲۲			تورریسم
۱۶	تحلیل گفتمان			تورریسم	۲۲			اتحادیه اروپا
۱۴	خلیج فارس			اتحادیه اروپا	۲۲			جهانی شدن حقوق
۱۴	سیاست جهانی			واقع‌گرایی	۲۰			حقوق بین‌الملل
۱۴	هژمونی	لیبرالیسم	۱۸	جرایم فراملی				
۱۲	عدالت	جرایم فراملی	۱۸	جهانی شدن جرم				
۸	سرزمین‌زدایی	جهانی شدن جرم	۱۶	کشورهای اسلامی				
		تنوع فرهنگی	۱۶	جهانی شدن سیاست				
		جهانی شدن سیاسی	۱۶	جهان‌وطنی				
		جهانی شدن مالی	۱۲	حقوق شهروندی				
		داده‌های پانل	۱۰	حقوق کیفری				
		حقوق بشر	۸					
۹۶	توسعه	جهانی شدن و ضد-جهانی شدن	۴	۷۸	تهدید	جهانی شدن و ضد-جهانی شدن	۳	
۹۰	اسلام			فرصت	۷۶			تورریسم
۷۲	راهبرد			فرصت	۵۶			اتحادیه اروپا
۴۶	غرب			تورریسم	۴۶			جهانی شدن حقوق
۳۶	دولت ملی			اتحادیه اروپا	۳۶			واقع‌گرایی
۳۲	اسلام سیاسی			جهانی شدن حقوق	۳۰			حقوق بین‌الملل
۳۲	بنیادگرایی			واقع‌گرایی	۲۸			لیبرالیسم
۲۶	مصر			حقوق بین‌الملل	۲۴			جرایم فراملی
۲۴	بحران			لیبرالیسم	۲۴			جهانی شدن جرم
۲۲	دولت توسعه‌گرا			جرایم فراملی	۲۰			کشورهای اسلامی
۲۰	آمریکا			جهانی شدن جرم	۲۰			تنوع فرهنگی
۲۰	ملی‌گرایی			کشورهای اسلامی	۲۰			جهانی شدن سیاست
۱۶	ارتباطات			تنوع فرهنگی	۱۶			جهان‌وطنی
۱۶	نوسازی			جهانی شدن سیاست	۱۶			حقوق شهروندی
۱۴	حکمرانی خوب			جهان‌وطنی	۱۲			حقوق کیفری
				حقوق شهروندی	۱۰			
				حقوق کیفری	۸			

شماره خوشه	نام خوشه	مفاهیم مهم	وزن	شماره خوشه	نام خوشه	مفاهیم مهم	وزن			
۵	جهانی شدن و فراموش شدن	فرهنگ	۲۰۴	۶	جهانی شدن فرهنگ	جهانی شدن فرهنگ	۱۶۶			
		شهر جهانی	۴۶			فناوری اطلاعات و ارتباطات	۱۰۴			
		دین	۴۰			سبک زندگی	۷۸			
		سیاست خارجی	۳۶			زنان	۷۰			
		همگرایی	۳۲			انقلاب اسلامی	۵۸			
		تهران	۳۰			بازاندیشی	۵۶			
		حاکمیت ملی	۳۰			نوگرایی	۳۰			
		دیپلماسی	۳۰			فرهنگ اسلامی	۲۴			
		اقتصاد	۲۶			ابعاد جهانی شدن	۲۲			
		سیاست	۲۶			مناطق روستایی	۲۲			
		انقلاب اطلاعات	۲۴			قرآن	۱۸			
		دهکده جهانی	۲۴			اصفهان	۱۶			
		دیپلماسی فرهنگی	۲۴			فردگرایی	۱۶			
		قدرت نرم	۲۲			هویت اجتماعی	۱۶			
۷	جهانی شدن آموزش	جهانی شدن	۲۰۹۲	۸	جهانی شدن و امنیت ملی	امنیت	۱۴			
		آموزش عالی	۶۸			سرمایه‌گذاری خارجی	۵۶			
		چالش	۶۲			مرز	۴۰			
		بین‌المللی شدن	۵۸			امنیت ملی	۳۸			
		دانشگاه	۴۴			قدرت	۳۴			
		برنامه درسی	۳۶			پلیس	۳۰			
		آموزش و پرورش	۳۰			توسعه اقتصادی	۲۸			
		دانشجویان	۳۰			نظام بین‌الملل	۲۶			
		سرمایه اجتماعی	۲۴			جغرافیای سیاسی	۲۴			
		آینده‌پژوهی	۲۰			صادرات	۲۲			
		جامعه اطلاعاتی	۱۸			تجارت خارجی	۱۸			
		تعلیم و تربیت	۱۴			اقتصاد جهانی	۱۶			
		آموزش زبان	۱۲			سازمان تجارت جهانی	۱۶			
		کارآفرینی	۱۲			عرضه	۱۶			
۹	جهانی شدن و هویت	هویت ملی	۱۶۶	۱۰	جهانی شدن و ژئوکالچر	منطقه‌گرایی	۷۶			
		هویت قومی	۸۲			فرهنگ جهانی	۵۰			
		رسانه	۶۲			اینترنت	۴۸			
		قومیت	۵۲			خانواده	۴۲			
		مدرنیته	۵۲			دولت-ملت	۴۰			
		بحران هویت	۵۰			هویت فرهنگی	۳۸			
		خاص‌گرایی فرهنگی	۲۶			آمریکا	۳۰			
		پست مدرنیسم	۲۰			یکپارچه‌سازی	۳۰			
		هویت جهانی	۲۰			امپریالیسم فرهنگی	۱۸			
		دینداری	۱۴							
		جامعه شبکه‌ای	۱۰							
		هویت مقاومت	۸							
		نام خوشه	شماره خوشه			مفاهیم مهم	وزن			
			۱۱			دموکراسی	۵۴			
		روابط بین‌الملل	۴۰							
		شهر	۳۰							
		آموزش	۲۶							
		توسعه پایدار	۲۰							
		محیط زیست	۲۰							
		توسعه اجتماعی	۱۶							
		بازیگران غیردولتی	۱۰							
		فضاهای شهری	۸							

شهروندی و غیره که در این خوشه هستند، از وزن بالاتری در مقایسه با سایر مفاهیم برخوردارند. خوشه چهارم به مفهوم جهانی شدن و ضدجهانی شدن اختصاص یافت. اعتراضات جهانی شده در واقع پاسخی از سوی گروه‌های به‌حاشیه‌رانده شده و جنبش‌های اجتماعی به فرایند مستمر جهانی شدن هستند (آقاعلی نادرشاهی و تاجیک، ۱۳۹۹). مفاهیمی مانند توسعه، اسلام، راهبرد، غرب، دولت ملی، اسلام سیاسی، بنیادگرایی، بحران، ملی‌گرایی، حکمرانی خوب و غیره که در این خوشه هستند، از وزن بالاتری در مقایسه با سایر مفاهیم برخوردارند. پنجمین خوشه به مفهوم جهانی شدن و فراملی شدن اختصاص یافت و مفاهیمی مانند فرهنگ، شهر جهانی، دین، همگرایی، حاکمیت ملی، دیپلماسی، اقتصاد، انقلاب اطلاعات، دهکده جهانی، دیپلماسی فرهنگی و غیره که در این خوشه هستند، در مقایسه با سایر مفاهیم از وزن بالاتری برخوردارند.

امروزه یکی از تأثیرات جهانی شدن بر حوزه فرهنگ است؛ بدین صورت که فروریزی مرزها و فضاها محدود موجب برخورد فرهنگ‌ها با یکدیگر و با فرهنگ جهانی می‌شود که در اثر این برخورد، با فرهنگ‌های دیگر مستحیل می‌شوند (فرهادی محلی، ۱۳۹۰). خوشه ششم به مفهوم جهانی شدن فرهنگ اختصاص یافت و مفاهیمی مانند جهانی شدن فرهنگ، فناوری اطلاعات و ارتباطات، سبک زندگی، زنان، انقلاب اسلامی، بازاریابی، فرهنگ اسلامی، هویت اجتماعی، هویت اسلامی و غیره که در این خوشه هستند، در مقایسه با سایر مفاهیم از وزن بالاتری برخوردارند.

به جهانی شدن همانند بسیاری از پدیده‌های جهان‌شمول در بیشتر حوزه‌ها توجه شده است. یکی از حیطه‌هایی که جهانی شدن در آن به سرعت در حال پیاده شدن است، یادگیری و به‌طور خاص آموزش و پرورش است که به شناخت استعدادها بالقوه دانش‌آموزان و ارزیابی دقیق آمادگی آنان برای یادگیری و مسئولیت‌پذیری در جامعه می‌پردازد (مطلق و

با استفاده از الگوریتم خوشه‌بندی کی-مینز در نرم‌افزار وس‌ویور خوشه‌ها مشخص شد. سپس با مشورت متخصصان موضوعی و براساس مفاهیم موجود در هر خوشه و وزن مفاهیم هر خوشه اقدام به نام‌گذاری خوشه‌ها شد. همان‌طوری که در شکل (۱) و جدول (۳) مشاهده می‌شود. جهانی شدن اقتصاد را می‌توان فرایندی در نظر گرفت که در آن مرزهای اقتصادی میان کشورها هر روز کم‌رنگ می‌شود و تحرک روزافزون منابع، فناوری، کالا و خدمات، سرمایه و حتی نیروی انسانی در ماورای مرزها سهل‌تر صورت می‌گیرد (محمودی، ۱۳۹۸). خوشه اول به مفهوم جهانی شدن و اقتصاد اختصاص یافت و مفاهیمی مانند جهانی شدن اقتصاد، کشورهای در حال توسعه، رشد اقتصادی، شاخص جهانی شدن کی‌اواف، آزادسازی اقتصادی، اشتغال، توسعه مالی، کشورهای توسعه‌یافته، نابرابری درآمدی، جهانی شدن مالی و غیره در این خوشه هستند و در مقایسه با سایر مفاهیم از وزن بالایی برخوردارند. دومین خوشه به مفهوم ژئوپلیتیک جهانی شدن اختصاص یافت. واژه ژئوپلیتیک امروزه در حوزه‌های مطالعاتی گوناگون کاربرد فراوانی دارد و برای تحلیل و تبیین رویدادهای سیاسی و جغرافیایی در سطوح مختلف به کار گرفته می‌شود (واثق و همکاران، ۱۳۹۶). همچنین، مفاهیمی مانند هویت، گفتمان، خاورمیانه، ژئوپلیتیک، شرکت‌های چندملیتی، نظام جهانی، سازمان‌های بین‌المللی، خلیج فارس، سرزمین‌زدایی و غیره که در این خوشه هستند، در مقایسه با سایر مفاهیم از وزن بالاتری برخوردارند.

خوشه سوم به مفهوم جهانی محلی شدن (گلوکالیزیشن) اختصاص یافت. واژه گلوکالیزیشن مفهومی است که جهانی شدن و محلی شدن را درهم می‌آمیزد و بر نحوه انطباق نهادهای جهانی با فرهنگ‌ها و بازارهای محلی تمرکز دارد. همچنین، مفاهیمی مانند حقوق بشر، تهدید، فرصت، تروریسم، جهانی شدن حقوق، حقوق بین‌الملل، لیبرالیسم، جرائم فراملی، کشورهای اسلامی، جهان‌وطنی، حقوق

هستند، در مقایسه با سایر مفاهیم از وزن بالاتری برخوردارند. جهانی شدن به‌ویژه از بُعد اقتصادی آن موجب شده است تا نوع، شرایط و سطح زندگی روزمره انسان‌ها به‌خصوص ساکنان شهرها به‌طور اساسی متحول شود (زالی و اشرفی، ۱۳۹۲). یازدهمین خوشه به مفهوم جهانی شدن و محیط شهری اختصاص یافت و مفاهیمی مانند دموکراسی، روابط بین‌الملل، شهر، توسعه پایدار و غیره که در این خوشه هستند، در مقایسه با سایر مفاهیم از وزن بالاتری برخوردارند.

ساختار مفهوم جهانی شدن با استفاده از نمودار راهبردی

پس از تشکیل ماتریس برای هرکدام از خوشه‌ها و فراخوانی آن در نرم‌افزار یوسی‌آنت، نمره مرکزیت و تراکم خوشه‌ها مشخص شده و نمودار راهبردی ترسیم گردید. مرکزیت یکی از شاخص‌های اساسی در محاسبه قدرت موجودیت‌ها در تحلیل شبکه است. سنجه مرکزیت یکی از مهم‌ترین و پرستفاده‌ترین سنجه‌ها در تحلیل شبکه‌های اجتماعی است، مرکزیت یک موجودیت در شبکه اجتماعی نشان‌دهنده پرستیژ و اقتدار آن موجودیت در شبکه است. موجودیتی که در مرکز شبکه قرار دارد، تأثیرگذاری بیشتری دارد (سهیلی و عصاره، ۱۳۹۲). لازم به توضیح است که مبدأ نمودار باتوجه به میانگین مرکزیت و تراکم خوشه‌ها به ترتیب بر روی ۷/۱۴ و ۰/۵۴۱ تنظیم شد. تراکم شاخصی برای سنجش سطح کلی ارتباط در یک شبکه است. تراکم شبکه به‌عنوان تعداد پیوندها تقسیم بر تعداد رأس‌ها در یک گراف کامل با تعداد یکسانی را سنجه تراکم می‌نامند (سهیلی و عصاره، ۱۳۹۲). نمرات مربوط به تراکم و مرکزیت خوشه‌ها در جدول (۴) نمایش داده شده است.

جغرفی‌گلسایی، (۱۳۸۹). خوشه هفتم به مفهوم جهانی شدن آموزش اختصاص یافت و مفاهیمی مانند جهانی شدن، آموزش عالی، بین‌المللی شدن، دانشگاه، برنامه درسی، آموزش و پرورش، دانشجویان، آینده‌پژوهی، جامعه اطلاعاتی، تعلیم و تربیت و غیره که در این خوشه هستند، در مقایسه با سایر مفاهیم از وزن بالاتری برخوردارند.

حجم روبه‌رشد آثار علمی گواه این است که جهانی شدن موجب تضعیف امنیت ملی دولت شده است (حری، ۱۳۸۲). هشتمین خوشه به مفهوم جهانی شدن و امنیت ملی اختصاص یافت و مفاهیمی مانند امنیت، سرمایه‌گذاری خارجی، مرز، امنیت ملی، قدرت، پلیس، نظام بین‌الملل، تجارت خارجی و غیره که در این خوشه هستند، از وزن بالاتری در مقایسه با سایر مفاهیم برخوردارند. نهمین خوشه به مفهوم جهانی شدن و هویت اختصاص یافت و مفاهیمی مانند هویت ملی، هویت قومی، رسانه، قومیت، مدرنیته، بحران هویت، خاص‌گرایی فرهنگی، پست‌مدرنیسم، هویت جهانی، هویت مقاومت و غیره که در این خوشه هستند، در مقایسه با سایر مفاهیم از وزن بالاتری برخوردارند.

فضای ژئوکالچر ترکیبی از فرایندهای مکانی فضایی-قدرت فرهنگی میان بازیگران متنوع و بی‌شماری است که در لایه‌های مختلف اجتماعی و در عرصه محیط یکپارچه سیاره زمین به نقش‌آفرینی می‌پردازد و در تعامل دائمی با یکدیگر به‌سر می‌برند و بر اثر همین تعامل مداوم است که در هر زمان چشم‌انداز فرهنگی ویژه‌ای خلق می‌شود (شعبانخواه لیلی و یوسف‌پور، ۱۳۹۵). دهمین خوشه به مفهوم جهانی شدن و ژئوکالچر اختصاص یافت و مفاهیمی مانند منطقه‌گرایی، فرهنگ جهانی، اینترنت، خانواده، دولت-ملت، هویت فرهنگی، یکپارچه‌سازی و غیره که در این خوشه

جدول ۴- تراکم و مرکزیت خوشه‌های حاصل از تحلیل هم‌واژگانی حوزه جهانی شدن

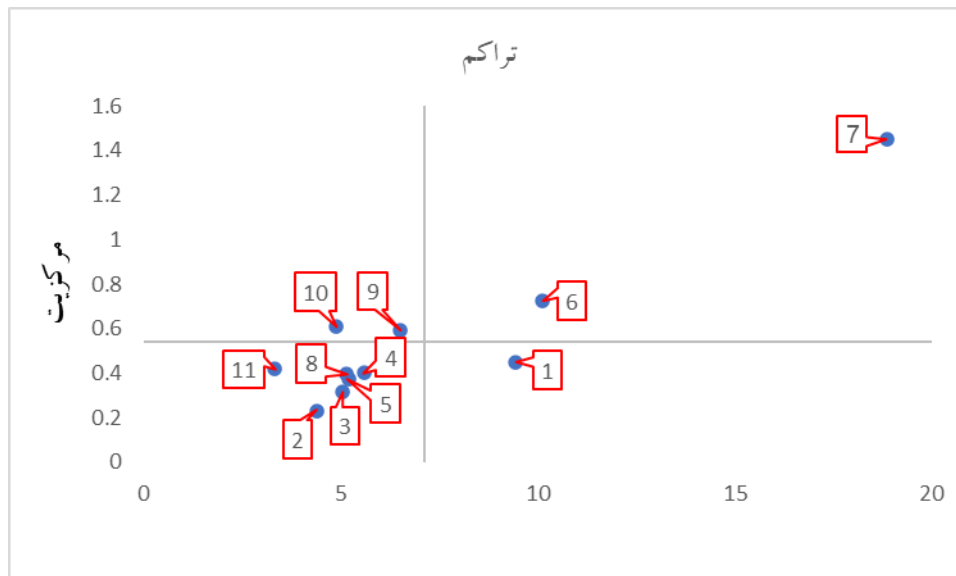
Table 4- Density and centrality of clusters

شماره خوشه	نام خوشه	تراکم	مرکزیت
۱	جهانی شدن و اقتصاد	۰/۴۵	۹/۴۵۵
۲	ژئوپلیتیک جهانی شدن	۰/۲۳۲	۴/۴
۳	جهانی محلی شدن (گلوکالیزیشن)	۰/۳۱۶	۵/۰۵۹
۴	جهانی شدن و ضدجهانی شدن	۰/۴	۵/۶
۵	جهانی شدن و فراملی شدن	۰/۳۷۱	۵/۲
۶	جهانی شدن فرهنگ	۰/۷۲۴	۱۰/۱۳۳
۷	جهانی شدن آموزش	۱/۴۵۱	۱۸/۸۵۷
۸	جهانی شدن و امنیت ملی	۰/۳۹۶	۵/۱۴۳
۹	جهانی شدن و هویت	۰/۵۹۱	۶/۵
۱۰	جهانی شدن و ژئوکالچر	۰/۶۱۱	۴/۸۸۹
۱۱	جهانی شدن و محیط شهری	۰/۴۱۷	۳/۳۳۳

تقسیم می‌شود که هر قسمت یک ربع از نمودار را تشکیل می‌دهد. خوشه‌هایی که در ربع اول قرار می‌گیرند، منسجم هستند و در حوزه پژوهش شده مرکزیت دارند. این خوشه‌های اصلی بر بخش بزرگی از شبکه تمرکز دارند. خوشه‌ها در ربع دوم، همچنان منسجم هستند؛ اما از حالت مرکزیت درآمده و هرکدام بخش‌های تخصصی کوچک‌تری از حوزه پژوهش شده را نمایش می‌دهند. در ربع سوم خوشه‌ها ریزش می‌کنند. خوشه‌های این ربع، بخش‌های نوظهور یا زوال‌پذیر شبکه هستند و سرانجام، ربع چهارم حاوی خوشه‌هایی است که هنوز به بلوغ نرسیده‌اند، اما پتانسیل آن‌را دارند که به بخش‌های اصلی تبدیل شوند (Melcer et al., 2015; Khasseh et al., 2017).

خوشه ۷ با مقدار ۱۸/۸۵۷ بیشترین مرکزیت و با مقدار ۱/۴۵۱ بالاترین تراکم را داراست؛ این بدان معناست که ارتباط زیادی بین شبکه هم‌رخدادی مفاهیم این خوشه وجود دارد. بیشترین مرکزیت از نظر نفوذ و ارتباط با سایر موضوعات و پیونددهی در خوشه ۷ وجود دارد. نمودار راهبردی یکی از روش‌های رایج و مهم برای شناسایی روند موضوعی مفاهیم است. استفاده از این نمودار، روشی است که در تعیین و تحلیل جایگاه خوشه‌ها و مفاهیم موضوعی ذیل هر رشته موضوعی به پژوهشگران کمک شایانی می‌کند. نمودار راهبردی، توصیف ارتباط درونی و همبستگی بین خوشه‌های موضوعی را نشان می‌دهد. در این نمودار، بیشتر از محور افقی برای ارائه مرکزیت (میزان همبستگی خوشه‌ها) و از محور عمودی برای ارائه تراکم (میزان توان ارتباط درونی هر خوشه) استفاده می‌شود (Ke et al., 2013; Melcer et al., 2015). ملسر^۱ و دیگران (2015) نمودار راهبردی را کوششی در جهت مصورسازی بهتر و نمایش بلوغ و انسجام خوشه‌های موضوعی در یک حوزه پژوهشی معرفی می‌کنند. همان‌گونه که از نمودار (۱) پیداست، نمودار راهبردی به چهار قسمت

¹ Melcer

نمودار ۱- نمودار راهبردی حوزه جهانی شدن

Chart 1- Strategic diagram of the globalization

بحث و نتیجه

این پژوهش با هدف تحلیل ساختار مفهومی مطالعات جهانی شدن در ایران انجام گرفت. نتایج پژوهش نشان داد که جهانی شدن و ابعاد مختلف آن (فرهنگی - اقتصادی - ابعاد فناورانه) در کانون توجه قرار دارند؛ درحالی‌که مفاهیم مرتبط با هویت، فرهنگ و حقوق بشر به‌طور هم‌زمان نیاز به بررسی دارند. این یافته‌ها می‌تواند به گفت‌وگوهای آتی و بررسی‌های عمیق‌تر در حوزه‌های اجتماعی و فرهنگی کمک کند.

نتایج پژوهش مرتبط با زوج‌های پرتکرار پژوهش همچنین نشان می‌دهد که مفهوم جهانی شدن هم‌ایندی بالای دیگر مفاهیم به‌طور مکرر دارد و می‌توان آنها را در قالب توجه به تنوع فرهنگی، مفاهیم اجتماعی و سیاسی، مفاهیم اقتصادی و فناورانه و مانند آن برشمرد.

جهانی شدن با هویت و فرهنگ، مفاهیم مرتبط با هویت، هویت قومی و فرهنگ هم‌رخدادی بالایی دارند. این موضوع اشاره به چالش‌هایی است که جهانی شدن برای هویت‌های ملی و قومی به همراه دارد و به بررسی عمیق‌تر احوال فرهنگی و اجتماعی در دوران مدرن نیاز دارد.

نتایج این بخش از پژوهش نشان می‌دهد که جهانی شدن

باتوجه به نمودار راهبردی، ربع اول جهانی شدن فرهنگ

(۶)، جهانی شدن آموزش (۷)، موضوع اصلی این بازه زمانی است. این خوشه‌ها منسجم هستند و در حوزه پژوهش‌شده مرکزیت دارند و بر بخش بزرگی از شبکه تمرکز دارند. خوشه جهانی شدن و هویت (۹)، جهانی شدن و ژئوکالچر (۱۰) از لحاظ اهمیت و تأثیر در حوزه پژوهش‌شده در مرتبه پایین‌تری از خوشه‌های ربع اول قرار گرفته است. این خوشه، همچنان منسجم است؛ اما از حالت مرکزیت درآمده است و بخش تخصصی کوچک‌تری از حوزه پژوهش‌شده را نمایش می‌دهد. خوشه‌های ژئوپلیتیک جهانی شدن (۲)، جهانی محلی شدن (گلوکالیزیشن) (۳)، جهانی شدن و ضدجهانی شدن (۴)، جهانی شدن و فراملی شدن (۵)، جهانی شدن و امنیت ملی (۸)، جهانی شدن و محیط شهری (۱۱) بخش‌های نوظهور شبکه هستند. ربع چهارم خوشه‌هایی را نمایش می‌دهد که هنوز به بلوغ نرسیده‌اند، اما پتانسیل آن‌را دارند که به بخش‌های اصلی تبدیل شوند که در این پژوهش خوشه جهانی شدن و اقتصاد (۱) در این بخش قرار گرفته است. نمودار راهبردی و تحلیل خوشه‌ها بازتاب‌دهنده پیچیدگی و گستردگی مطالعات این حوزه هستند.

خوشه جهانی شدن فرهنگ نیز با مرکزیت ۱۳/۱۳۳ و تراکم ۰/۷۲۴، در رتبه بعدی اهمیت قرار دارد و نشان‌دهنده اهمیت و تأثیرگذاری بالای این موضوع در حوزه جهانی شدن است. به عبارتی، قرارگرفتن خوشه‌های جهانی شدن فرهنگ و جهانی شدن آموزش در ربع اول نمودار راهبردی، بیانگر اهمیت محوری و تأثیرگذار این دو موضوع در حوزه مطالعات جهانی شدن است. این دو خوشه هسته اصلی مباحث و تحقیقات را در این حوزه تشکیل می‌دهند و به‌طورگسترده‌ای با سایر جنبه‌های جهانی شدن در ارتباط هستند.

باتوجه به نمودار راهبردی ارائه‌شده، خوشه‌های جهانی شدن و هویت (۹) و جهانی شدن و ژئوکالچر (۱۰) در ربع دوم قرار گرفته‌اند. ربع دوم نمودار راهبردی خوشه‌هایی را شامل می‌شود که از انسجام بالایی برخوردارند، اما در مقایسه با خوشه‌های ربع اول از مرکزیت کمتری در حوزه پژوهش برخوردارند؛ به عبارت دیگر، این خوشه‌ها همچنان دارای ارتباطات درونی قوی هستند و مفاهیم مرتبط با آنها به‌خوبی با یکدیگر پیوند خورده است؛ اما دامنه تأثیرگذاری و ارتباط آنها با سایر موضوعات اصلی حوزه پژوهش محدودتر است. این خوشه‌ها معمولاً به‌عنوان حوزه‌های تخصصی‌تر و فرعی‌تر در نظر گرفته می‌شوند که بر جنبه‌های خاصی از موضوع اصلی تمرکز دارند. درباره خوشه‌های جهانی شدن و هویت و جهانی شدن و ژئوکالچر و قرارگرفتن آنها در ربع دوم نشان می‌دهد که این دو موضوع اگرچه دارای انسجام درونی خوبی هستند و مباحث مرتبط با آنها به‌صورت منسجم درحال پیگیری است، در مقایسه با خوشه‌های ربع اول از مرکزیت کمتری در مباحث کلی جهانی شدن برخوردارند؛ به عبارت دیگر، این دو خوشه بیشتر بر جنبه‌های خاص و تخصصی‌تر جهانی شدن تمرکز دارند و ارتباط آنها با سایر جنبه‌های اصلی جهانی شدن کمتر است. این بدان معنا نیست که این دو موضوع کم‌اهمیت هستند، بلکه نشان می‌دهد که آنها بیشتر به‌عنوان زیرشاخه‌های تخصصی‌تر در حوزه مطالعات جهانی شدن شناخته می‌شوند.

به‌عنوان پدیده‌ای چندوجهی، تأثیرات عمیقی بر جنبه‌های مختلف زندگی اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی دارد. این پدیده نه تنها به تغییراتی در ساختارهای اجتماعی و هویتی منجر می‌شود، بلکه سؤالات جدیدی در زمینه حقوق بشر، توسعه و امنیت به وجود می‌آورد؛ بنابراین، برای درک بهتر ابعاد جهانی شدن، باید از یک رویکرد چندگانگی و بین‌رشته‌ای استفاده کرد که پیوندهای میان این مفاهیم را شناسایی و تحلیل کند.

ربع اول نمودار راهبردی، ناحیه‌ای است که خوشه‌های موضوعی با بالاترین سطح انسجام (تراکم) و مرکزیت (اهمیت و ارتباط با سایر خوشه‌ها) قرار دارند. این خوشه‌ها به‌عنوان موضوعات اصلی و محوری در حوزه پژوهش مدنظر شناخته می‌شوند و بخش درخور توجهی از شبکه ارتباطات بین مفاهیم را در بر می‌گیرند؛ به عبارتی دیگر، این خوشه‌ها هسته اصلی مباحث و پژوهش‌ها در آن حوزه را تشکیل می‌دهند. در این پژوهش، خوشه‌های جهانی شدن فرهنگ (۶) و جهانی شدن آموزش (۷) در ربع اول قرار گرفته‌اند. این نشان می‌دهد که این دو موضوع، نه تنها به‌صورت درونی دارای انسجام بالایی هستند (یعنی مفاهیم مرتبط با آنها به‌شدت با یکدیگر مرتبط هستند)، بلکه از نظر ارتباط با سایر موضوعات حوزه جهانی شدن نیز نقش محوری و تعیین‌کننده‌ای ایفا می‌کنند؛ به عبارت دیگر، بحث‌های مربوط به جهانی شدن فرهنگ و جهانی شدن آموزش، به‌طورگسترده‌ای با سایر جنبه‌های جهانی شدن مانند اقتصاد، سیاست، هویت و غیره در ارتباط هستند و بر آنها تأثیر می‌گذارند. باتوجه به جدول ۴، خوشه جهانی شدن آموزش با بالاترین میزان مرکزیت ۱۸/۸۵۷ و تراکم ۱/۴۵۱ در بین همه خوشه‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این موضوع نشان می‌دهد که جهانی شدن آموزش، نه تنها موضوعی مهم و پرتعداد در حوزه مطالعات جهانی شدن است، بلکه به‌شدت با سایر موضوعات این حوزه در ارتباط است و نقش کلیدی در شکل‌گیری و توسعه مباحث مربوط به جهانی شدن ایفا می‌کند.

خوشه‌های ژئوپلیتیک جهانی شدن (۲)، جهانی محلی شدن (گلوکالیزیشن) (۳)، جهانی شدن و ضدجهانی شدن (۴)، جهانی شدن و فراملی شدن (۵)، جهانی شدن و امنیت ملی (۸) و جهانی شدن و محیط شهری (۱۱) در ربع سوم قرار گرفته‌اند. ربع سوم نمودار راهبردی خوشه‌هایی را شامل می‌شود که از نظر انسجام و نیز مرکزیت در سطح پایینی قرار دارند. این خوشه‌ها معمولاً به‌عنوان موضوعات نوظهور، در حال افول در نظر گرفته می‌شوند؛ به عبارتی، این خوشه‌ها هنوز به اندازه کافی توسعه نیافته‌اند و ارتباطات درونی و بیرونی آنها ضعیف است. خوشه‌های این بخش در مقایسه با خوشه‌های ربع اول و دوم از انسجام و مرکزیت کمتری در مباحث مربوط به جهانی شدن برخوردارند و هنوز به‌طور کامل در ادبیات و تحقیقات مربوط به جهانی شدن قرار نگرفته‌اند. به‌طور خلاصه، خوشه‌های ربع سوم نشان‌دهنده موضوعاتی هستند که نیازمند توجه و بررسی بیشتر برای تعیین جایگاه و نقش آنها در آینده این حوزه هستند. باتوجه به نمودار راهبردی ارائه‌شده، خوشه جهانی شدن و اقتصاد (۱) در ربع چهارم قرار گرفته است. ربع چهارم نمودار راهبردی خوشه‌هایی را شامل می‌شود که از مرکزیت پایینی برخوردارند؛ اما پتانسیل بالایی برای توسعه و تبدیل شدن به خوشه‌های اصلی و مرکزی را دارند؛ به‌عبارت‌دیگر، این خوشه‌ها در حال حاضر ارتباطات و تأثیرگذاری محدودی در حوزه پژوهش دارند، اما به دلیل پتانسیل موجود می‌توانند در آینده نقش مهم‌تری ایفا کنند. جهانی شدن و اقتصاد با مفاهیمی کلیدی مانند رشد اقتصادی، کشورهای در حال توسعه و شاخص جهانی شدن KOF نشان‌دهنده تأثیرات گسترده جهانی شدن بر اقتصادهای ملی و بین‌المللی است. این خوشه بر نقش آزادسازی اقتصادی، توزیع درآمد و اشتغال در توسعه اقتصادی کشورها تأکید دارد و به تحلیل پیامدهای مثبت و منفی، مانند فقر و نابرابری درآمدی توجه دارد. مفاهیمی نظیر توسعه مالی، فناوری، و نوآوری نیز نشان‌دهنده تعاملات پیچیده بین پیشرفت‌های اقتصادی و تکنولوژیکی در اقتصاد جهانی شده هستند.

یافته‌های این پژوهش مبنی بر تمرکز مفاهیمی مانند جهانی شدن فرهنگ، هویت و اقتصاد به‌عنوان مفاهیم محوری، همسو با نتایج پیشینه‌های پژوهشی است که جهانی شدن را پدیده‌ای چندبُعدی و پیچیده می‌دانند؛ برای مثال، پژوهش دانش و همکاران (۱۳۹۲) و درودی و فیروزآبادی (۱۴۰۰) بر تأثیر جهانی شدن بر ابعاد فرهنگی و اقتصادی تأکید کرده‌اند که این موضوع در یافته‌های حاضر با بسامد بالای مفاهیمی مانند فرهنگ، هویت ملی و جهانی شدن اقتصاد بازتاب یافته است. همچنین، تأکید بر چالش یکنواخت‌سازی فرهنگی در پیشینه‌ها (دانش و همکاران، ۱۳۹۲) با هم‌رخدادی بالای مفاهیم هویت و سبک زندگی در یافته‌های این پژوهش همخوانی دارد و نشان می‌دهد که تنش بین جهانی شدن و حفظ تفاوت‌های بومی همچنان به‌عنوان مسئله‌ای کلیدی در ادبیات موضوعی مطرح است. در بُعد اقتصادی، نتایج این پژوهش که خوشه جهانی شدن و اقتصاد را در ربع چهارم نمودار راهبردی (خوشه‌های با پتانسیل تبدیل به جریان اصلی) قرار می‌دهد، با یافته‌های شاه‌آبادی و همکاران (۱۴۰۰) و گارگ و سوشیل (2024) همسوست که بر نقش مثبت جهانی شدن و نوآوری در پیچیدگی اقتصادی و توسعه بازارهای نوظهور تأکید می‌کنند؛ با این حال، تفاوت در جایگاه این خوشه به‌عنوان موضوعی با پتانسیل تبدیل به جریان اصلی نشان می‌دهد که با وجود تأثیرگذاری اقتصادی جهانی شدن، این حوزه هنوز در ادبیات پژوهشی ایران به بلوغ نرسیده و نیازمند توجه بیشتر است. این مسئله با نتایج آکوستا (2024) نیز هماهنگ است که نشان می‌دهد تأثیر جهانی شدن بر امنیت انرژی در کشورهای مختلف متفاوت است و سیاست‌گذاری باید مبتنی بر ویژگی‌های بومی باشد. از منظر روش‌شناختی، تحلیل شبکه هم‌رخدادی و شناسایی خوشه‌های موضوعی در این پژوهش، مشابه رویکرد یعقوب و همکاران (2023) است که از تکنیک‌های کتاب‌سنجی برای ترسیم نقشه پژوهشی جهانی محلی‌سازی استفاده کردند. تمرکز این پژوهش بر خوشه‌های جهانی شدن فرهنگ و جهانی شدن آموزش به‌عنوان

۲. با توجه به شناسایی برخی مفاهیم و حوزه‌های بین‌رشته‌ای در خوشه‌های به‌دست‌آمده در این پژوهش پیشنهاد می‌شود تا سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان این حوزه اولویت‌های پژوهشی سازمان‌ها و دانشگاه‌ها را براساس موضوعاتی مانند تحلیل گفتمان جهانی شدن و هویت ملی، بررسی تأثیر جهانی شدن بر نابرابری اقتصادی، تحلیل تغییرات در الگوهای مهاجرت بین‌المللی و تأثیر جهانی شدن بر محیط‌زیست متمرکز کنند.

پیشنهاد‌های پژوهش برای آینده

۱. نتایج این مطالعه با استفاده از تحلیل هم‌رخدادی واژگان در پژوهش‌های حوزه جهانی شدن نشان می‌دهد که جهانی شدن موضوعی میان‌رشته‌ای است و از مفاهیم پایه‌ای تا کاربردهای تخصصی در حوزه‌های مختلف را شامل می‌شود. با توجه به نتایج نمودار راهبردی پیشنهاد می‌شود تا پژوهشگران، مسیر پژوهش‌های خود را به سمت حوزه‌های نوظهور مانند ژئوپلیتیک جهانی شدن، جهانی محلی شدن (گلوکالیزیشن)، جهانی شدن و ضد جهانی شدن، جهانی شدن و فراملی شدن، جهانی شدن و امنیت ملی و جهانی شدن و محیط شهری سوق دهند که در این پژوهش مشخص شده‌اند.

۲. با توجه به اینکه برخی خوشه‌ها و زوج‌های هم‌واژگانی نشان‌دهنده موضوعات بین‌رشته‌ای (هویت-هویت ملی-هویت قومی، فرهنگ و غیره) است، بررسی ابعاد بین‌رشته‌ای جهانی شدن نیز از موارد دیگری است که در پژوهش‌های آتی می‌توان بدان توجه کرد.

۳. پیشنهاد می‌شود در مطالعات آتی به سایر پایگاه‌هایی که داده‌های فارسی را نمایه می‌کنند، مانند ایرانداک، پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، کتابشناسی ملی ایران، همچنین پایگاه‌های بین‌المللی مانند اسکاپوس، وب‌آو ساینس و مانند آن نیز توجه شود.

منابع فارسی

آقاعلی نادرشاهی، م. و تاجیک، م. ر. (۱۳۹۹). مقاومت

هسته‌های مرکزی، بازتاب‌دهنده اهمیت روزافزون ابعاد فرهنگی و آموزشی جهانی شدن در ادبیات ایران است که پیش‌ازاین در پژوهش‌هایی مانند درودی و فیروزآبادی (۱۴۰۰) بر ظرفیت کتابخانه‌ها برای هماهنگی با فرایند جهانی شدن اشاره شد. همچنین، نتایج مرتبط با جنبه تاریک جهانی شدن (مانند تهدیدهای شرکت‌های چندملیتی در مطالعه (Wijen & Slangen, 2012) و تنش‌های جنسیتی (Brumley, 2010; Roll et al., 2024) در یافته‌های این پژوهش به شکل غیرمستقیم در خوشه‌هایی مانند جهانی شدن و امنیت ملی و جهانی شدن و هویت منعکس شده است. این موضوع نشان می‌دهد که اگرچه به برخی ابعاد منفی جهانی شدن در پژوهش‌های داخلی کمتر توجه مستقیم شده است، اما مفاهیمی مانند امنیت و هویت به‌عنوان مفاهیم پرتکرار می‌توانند دریچه‌ای برای بررسی این چالش‌ها در آینده باشند؛ در نهایت، نتیجه‌گیری این پژوهش مبنی بر لزوم رویکرد چندرشته‌ای برای تحلیل جهانی شدن، همسو با تأکید بهرمن (2008) بر ضرورت توجه هم‌زمان به ابعاد سیاسی، اجتماعی و فرهنگی است. این پژوهش با ارائه نقشه مفهومی از جایگاه خوشه‌های موضوعی، گامی در جهت درک پیچیدگی تعاملات بین ابعاد مختلف جهانی شدن برمی‌دارد و چارچوبی برای پژوهش‌های آتی فراهم می‌کند که می‌تواند به سیاست‌گذاری‌های هماهنگ با ویژگی‌های بومی، همانند پیشنهاد آکوستا (2024) بینجامد.

پیشنهاد‌های پژوهشی

پیشنهاد کاربردی

۱. براساس خوشه‌های موضوعی حاصل از تحلیل هم‌واژگانی پیشنهاد می‌شود در سرفصل‌های رشته‌ها و گرایش‌های مطالعات مرتبط با این حوزه در مقاطع تحصیلات تکمیلی اصلاحاتی انجام شود تا با شمول برخی از مباحث شناسایی‌شده در این پژوهش و مفاهیم متأثر از تحولات فناورانه، جامعیت این سرفصل‌ها بیشتر شود.

- جهانی شده: جمهوری اسلامی ایران، فرصت‌ها و راهکارها. *جامعه‌شناسی سیاسی ایران*، ۳(۳)، ۳۳-۱. <https://doi.org/10.30510/psi.2020.244178.1227>
- حری، ا. (۱۳۸۲). جهانی شدن و امنیت ملی دولت. راهبرد. ۱۱(۲)، ۴۳۲-۴۰۱. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.10283102.1382.11.2.24.2>
- خاصه، ع.، مختاری، ح. و ریاحی، م. (۱۴۰۳). ترسیم ساختار دانش پژوهش‌های فارسی حوزه فناوری اطلاعات بین سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۸. *علم‌سنجی*، ۱۰(۲)، ۱۱۱-۲۱۶. <https://doi.org/10.22070/rsci.2024.17562.1661>
- دانش، ف. (۱۳۹۹). کشف و دیداری‌سازی الگوهای برجسته، روابط پنهان و گرایش‌های موضوعی سازماندهی دانش. *پردازش و مدیریت اطلاعات*، ۳۶(۲)، ۶۹-۵۰۰. https://jipm.irandoc.ac.ir/article_699628.html
- دانش، ف.، رشیدی، و. و میرزایی، م. (۱۳۹۲). ردپای جهانی شدن بر شاخص‌های تولید علم و فناوری. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۳(۲)، ۱۱-۲۶. <https://doi.org/10.22067/riis.v3i1.12082>
- دانش، ف. و نعمت‌اللهی، ز. (۱۳۹۹). خوشه‌بندی مفاهیم و رویدادهای نوپدید سازماندهی دانش. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۲۳(۲)، ۵۳-۸۵. <https://doi.org/10.30481/lis.2020.213568.1666>
- درودی، ف. و فیروزآبادی، ط. (۱۴۰۰). سیاست‌گذاری اطلاعاتی برای کتابخانه‌های عمومی در فرایند جهانی شدن. *مدیریت اطلاعات*، ۷(۲)، ۹۹-۱۱۴. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17358418.1400.7.2.5.3>
- رحمتی، ع.، ایدر، ن. و هاشمی، ع. (۱۴۰۲). رویکردی جامعه‌شناختی به جهانی شدن و رابطه آن با گرایش‌های قومی مردم استان ایلام. *توسعه اجتماعی*، ۱۷(۴)، ۷۵-۹۸. <https://doi.org/10.22055/qjst.2023.18461>
- رحیمی، ص.، سهیلی، ف.، امینی‌نیا، ی. و دانش، ف. (۱۳۹۹). شناسایی مفاهیم نوظهور و کشف ساختار دانش حوزه سردردهای ضربان‌دار. *مدیریت اطلاعات سلامت*، ۱۷(۴)، ۱۸۹-۱۹۸. <https://doi.org/10.22122/him.v17i4.4132>
- رحیمی، ص.، سهیلی، ف. و خاصه، ع. ا. (۱۴۰۳). تحلیلی بر پژوهش‌های حوزه سواد در ایران: ساختار مفهومی سواد در نمایه استنادی علوم ایران. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۲۷(۴)، ۱۹۵-۲۲۰. <https://doi.org/10.30481/lis.2024.474041.2189>
- رحیمی، ص.، سهیلی، ف. و شرفی، ن. (۱۴۰۰). شناسایی و تحلیل ساختار دانشی مطالعات آموزش عالی ایران براساس تحلیل شبکه هم‌واژگانی مقالات در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام. *مطالعات برنامه درسی آموزش عالی*، ۱۲(۲۴)، ۳۱۳-۳۳۱. <https://www.magiran.com/p2411018>
- رحیمی، ص.، سهیلی، ف. و یزدانبخش، ک. (۱۴۰۳). تحلیل روندهای موضوعی پژوهش‌های مرتبط با تصمیم‌گیری در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام: یک مطالعه کتاب‌سنجی. *تصمیم‌گیری و تحقیق در عملیات*، ۹(۴)، ۱۰۹۹-۱۱۱۲. <https://doi.org/10.221105/dmor.2025.496852.1901>
- رحیمی، ص. و سهیلی، ف. (۱۴۰۴). تحلیل موضوعی و ترسیم نقشه علمی پژوهش‌های مرتبط با حوزه اقتصاد مقاومتی. *پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی*، ۱۴(۱)، ۴۱-۶۰. <https://doi.org/10.221108/srsp.2025.143686.2062>
- زالی، ن. و اشرفی، س. (۱۳۹۲). بررسی اثر جهانی شدن بر توسعه شهری. *مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*، ۱۱(۱)، ۱-۱۶. https://sspp.iranjournals.ir/article_3267.html
- سهیلی، ف. و عصاره، ف. (۱۳۹۲). مفاهیم مرکزیت و تراکم در شبکه‌های علمی و اجتماعی. *مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۲۴(۳)، ۹۲-۱۰۸. https://nastinfo.nlai.ir/article_64.html
- شاه‌آبادی، ا.، چایانی، ط. و صادقی‌معمد، ز. (۱۴۰۰). بررسی اثر همزمان جهانی شدن با نوآوری بر پیچیدگی اقتصادی کشورهای منتخب جهان. *مدیریت نوآوری*، ۱۰(۳)، ۱۸۱-۲۰۲. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.23225386.1400.10.3.6.5>
- شعبانخواه لیلی، م. و یوسف‌پور، ا. (۱۳۹۵). تحلیلی بر ژئوکالچر ایران و تأثیر آن در جهانی شدن. *پنجمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم جغرافیا و برنامه ریزی، معماری و شهرسازی*، تهران، اسفند ۱۳۹۵. <https://civilica.com/doc/648042>
- فرهادی‌محللی، ع. (۱۳۹۰). بررسی تحلیلی پدیده جهانی شدن با تمرکز بر حوزه فرهنگ. *مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری*

- 23(2), 53-85. [In Persian]
<https://doi.org/10.30481/lis.2020.213568.1666>
- Danesh, F., Rashidi, V., & Mirzaie, M. (2014). Globalization footprint on indices of science and technology production. *Library and Information Science Research*, 3(2), 11-26. [In Persian]
<https://doi.org/10.22067/riis.v3i1.12082>
- Doroudi, F., & Firoozabadi, T. (2022). Information policy-making for public libraries in the process of globalization. *Iranian Journal of Information Management*, 7(2), 99-114. [In Persian].
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17358418.1400.7.2.5.3>
- Farhadi Mahali, A. (2011). Analytical assessment of globalization phenomenon by focusing on culture sphere. *Strategic Studies of Public Policy*, 2(5), 63-96. [In Persian]
https://sspp.iranjournals.ir/article_2478.html
- Garg, S., & Sushil (2024). Globalisation and its impact on performance: An empirical study on selected firms using multimethod approach. *Benchmarking: An International Journal*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/BIJ-08-2024-0639>
- Harri, A. (2003). Globalization and the National Security of the State. *Strategy*, 11(2), 401-432. [In Persian]
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.10283102.1382.11.2.24.2>
- Khasseh, A. A., Mokhtari, H., & Riyahi, M. (2024). Mapping the knowledge structure of persian research on information technology (2010-2019). *Scientometrics Research Journal*, 10(2), 181-216. [In Persian]
<https://doi.org/10.22070/rsci.2024.17562.1661>
- Khasseh, A., Soheili, F., Sharif-Moghaddam, H., & Mousavi-Chelak, A. (2017). Intellectual structure of knowledge of imetrics: A co-word analysis. *Information Processing & Management*, 53(3), 705-720. <https://doi.org/10.1016/j.ipm.2017.02.001>
- Li, Y., Chen, Y., & Wang, Q. (2021). Evolution and diffusion of information literacy topics. *Scientometrics*, 126(5), 4195-4224. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11192-021-03925-y>
- Liu, X., & Liu, Z. (2019). *Knowledge engineering research topic mining based on co-word analysis*. In The 31st International Conference on Software Engineering and Knowledge Engineering, USA: KSI Research Inc; 650-777.
<https://doi.org/10.18293/SEKE2019-047>
- Mahmoudi, E. (2019). Economic globalization and its impact on inflation in developing Asian countries. *Macro and Strategic Policies*, 7(25), 46-65. [In Persian]
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.23452544.1398.7.25.3.9>
- Melcer, E., Nguyen, T. H., Chen, Z., Canossa, A., El-Nasr, M. S., & Isbister, K. (2015). *Games research today: Analyzing the academic landscape 2000-2014*. In Proceedings of the 10th International Conference on the Foundations of Digital Games (FDG 2015) at Pacific Grove, CA, USA.
<https://www.researchgate.net/publication/278678569>
- عمومی، ۲(۵)، ۶۳-۹۶.
https://sspp.iranjournals.ir/article_2478.html
- محمودی، ا. (۱۳۹۸). جهانی شدن اقتصاد و تأثیر آن بر تورم در کشورهای در حال توسعه آسیایی. *سیاست‌های راهبردی و ک...* لان، ۷(۲۵)، ۶۵-۴۶.
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.23452544.1398.7.25.3.9>
- مطلق، م. و جعفری گلنسای، ن. (۱۳۸۹). بررسی پدیده جهانی شدن در عرصه آموزش و پرورش در عصر اطلاعات. *مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*، ۱(۱)، ۱۰۹-۱۲۴.
https://sspp.iranjournals.ir/article_629.html
- واثق، م.، احمدی، س.ع.، حافظ‌نیا، م. ر. و عیسی‌نژاد، س.م. (۱۳۹۶). تبیین معرفت‌شناختی از مفهوم و ماهیت ژئوپلیتیک. *پژوهش‌های جغرافیای سیاسی*، ۲(۲)، ۶۵-۸۵.
<https://doi.org/10.22067/pg.v2i8.70362>

References

- Aghaali-Nadershahi, M., & Tajik, M. R. (2020). Globalized resistance: Islamic Republic of Iran, opportunities & strategies. *Political Sociology of Iran*, 3(3), 1-33.
<https://doi.org/10.30510/psi.2020.244178.1227>
- Akusta, E. (2024). The impacts of different types of globalization on energy security risk: Can globalization be a remedy for the energy security risk of OECD countries? *Energy*, 313, 133784.
<https://doi.org/10.1016/j.energy.2024.133787>
- Behrman, J. N. (2008). *Obstacles to globalization: A research Agenda*. In J. J. Boddewyn (Ed.), *International Business Scholarship: AIB Fellows on The First 50 Years and Beyond (Research in Global Strategic Management, Vol. 14)* (pp. 203-228)., Emerald Group Publishing Limited, Leeds.
[https://doi.org/10.1016/S1064-4857\(08\)00005-3](https://doi.org/10.1016/S1064-4857(08)00005-3)
- Brumley, K. M. (2010). *Gender, class, and work: The complex impacts of globalization*. In M. Texler Segal, (Ed.), *Interactions and Intersections of Gendered Bodies at Work, at Home, and at Play (Advances in Gender Research, Vol. 14)* (pp. 95-119). Emerald Group Publishing Limited, Leeds.
[https://doi.org/10.1108/S1529-2126\(2010\)0000014008](https://doi.org/10.1108/S1529-2126(2010)0000014008)
- Danesh, F. (2020). Knowledge organization discovering & visualizing prominent patterns, hidden relationships & subjects trends. *Iranian Journal of Information Processing and Management*, 36(2), 469-500. [In Persian]
<https://doi.org/10.35050/JIPM010.2020.008>
- Danesh, F., & Neamatollahi, Z. (2020). Clustering the concepts and emerging events of knowledge organization. *Library and Information Sciences*,

- Shabankhah Leili, M., Yousefpour, A. (2016). An Analysis of Iran's Geoculture and Its Impact on Globalization, Fifth National Conference on Sustainable Development in Geography and Planning, Architecture and Urbanism, Tehran. [In Persian] <https://civilica.com/doc/648042/>
- Shollapur, M., Hulagabali, S. C., & Kolle, S. R. (2023). Global research on financial literacy: A bibliometric analysis. *Journal of Library & Information Technology*, 43(3), 157-163. <https://www.researchgate.net/publication/372548777>
- Soheili, F., & Osareh, F. (2013). Concepts of centrality and density in scientific and social networks. *Librarianship and Information Organization Studies*, 24(3), 92-108. [In Persian] https://nastinfo.nlai.ir/article_64.html?lang=en
- Van Eck, N. J., & Waltman, L. (2010). Software survey: Vosviewer, a computer program for bibliometric mapping. *Scientometrics*, 84, 523-538. <https://doi.org/10.1007/s11192-009-0146-3>
- Van Eck, N. J., & Waltman, L. (2009). How to normalize cooccurrence data? An analysis of some well-known similarity measures. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 60(8), 1635-1651. <https://doi.org/10.1002/asi.21075>
- Vasegh, M., Ahmadi, S. A., Hafeznia, M., & Isanedjad, S. M. (2017). Epistemological explanation of the concept and nature of geopolitics. *Research Political Geography Quarterly*, 2(2), 65-85. [In Persian] <https://doi.org/10.22067/pg.v2i2i8.70362>
- Wijen, F., & Slangen, A. (2012). *The dark side of globalization for mature european multinationals: An extended network perspective*. In R. Van Tulder, A. Verbeke, & L. Voinea (Eds.). *New Policy Challenges for European Multinationals* (Progress in International Business Research, Vol. 7) (pp. 443-467). Emerald Group Publishing Limited, Leeds. [https://doi.org/10.1108/S1745-8862\(2012\)0000007021](https://doi.org/10.1108/S1745-8862(2012)0000007021)
- Ke, W., Yunjiang, X., Xiao, L., & Weichan, L. (2013). *Analysis on current research of supernetwork through knowledge mapping method*. In M. Wang, (Ed.), *Knowledge Science, Engineering and Management* (PP. 538-550). Springer, Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-642-39787-5_45
- Yaqoub, M., Gao, Z., Ye, X., Al-Kassimi, K., Chen, Z., & Haizhou, W. (2023). Three decades of glocalization research: A bibliometric analysis. *Cogent Social Sciences*, 9(2), 2245239. <https://doi.org/10.1080/23311886.2023.2245239>
- Zali, N. & ashrafi, S. (2013). An investigation of economic globalization role on metropolitan's sustainable development. *Strategic Studies of Public Policy*, 4(11), 1-16. [In Persian] https://sspp.iranjournals.ir/article_3267.html?lang=en
- Motlagh, M., & Jafari Gholnesaei, N. (2010). Review the phenomenon of globalization at the realm of education at the age of Information. *Strategic Studies of Public Policy*, 1(1), 109-124. [In Persian] https://sspp.iranjournals.ir/article_629.html
- Park, H., Kim, H. S., & Park, H. W. (2021). A scientometric study of digital literacy, ICT literacy, information literacy, and media literacy. *Journal of Data and Information Science*, 6(2), 116-138. <https://doi.org/10.2478/jdis-2021-0001>
- Rahimi, S., Soheili, F., & Khasseh, A. A. (2025). An analysis of literacy research in Iran: The conceptual structure of literacy in Islamic World Science Citation Center. *Library and Information Sciences*, 27(4), 195-220. [In Persian]. <https://doi.org/10.30481/lis.2024.474041.2189>
- Rahimi, S., & Sohei, F. (2025). Thematic analysis and scientific mapping of resistance economy studies. *Strategic Research on Social Problems*, 14(1), 41-60. [In Persian] <https://doi.org/10.22108/srspi.2025.143686.2062>
- Rahimi, S., Soheili, F., & Yazdanbakhsh, K. (2024). Thematic trends analysis in decision-making research in Islamic world science and technology monitoring and citation institute (ISC): A bibliometric study. *Journal of Decisions and Operations Research*, 9(4), 1099-1112. [In Persian] <https://doi.org/10.22105/dmor.2025.496852.1901>
- Rahimi, S., Soheili, F., & Sharafi, N. (2022). Knowledge structure of Iranian higher education studies based on co-word network analysis in ISC database. *Journal of Higher Education Curriculum Studies*, 12(24), 313-331. [In Persian]. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.25382241.1400.12.24.12.4>
- Rahimi, S., Soheili, F., Amininia, Y., & Danesh, F. (2020). Identifying emerging areas and map scientific structure of throbbing headaches. *Health Information Management*, 17(4), 189-198. [In Persian]. <https://doi.org/10.22122/him.v17i4.4132>
- Rahmati, A., Ider, N., & Hashemi, A. (2023). A sociological approach to globalization and its impact on ethnic tendencies people of Ilam province. *Quarterly Journal of Social Development*, 17(4), 75-98. [In Persian]. <https://doi.org/10.22055/qjsd.2023.18461>
- Roll, Y., Semyonov, M., & Mandel, H. (2024). Gendered globalization: The relationship between globalization and gender gaps in employment and occupational opportunities. *Research in Social Stratification and Mobility*, 92, 100930. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2024.100930>
- Shahabadi, A., Chayani, T., & Sadeghi-Motamed, Z. (2021). Does the simultaneous of globalization with innovation affect the economic complexity of selected countries? *Innovation Management Journal*, 10(3), 181-202. [In Persian]. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.23225386.1400.10.3.6.5>

